Tekst: Johanneke Mijnhardt, Ymke Rankenberg, Jurgen Tijms, Tinca Valkering

Digitale leermiddelen effectief inzetten in het leesonderwijs

Wat h'app ik aan een app – van struggle tot succes

Hebben apps het leesonderwijs wat te bieden? Schieten leerlingen er iets mee op? Met deze vragen in gedachten kwam het internationale AdAPPtive-project tot stand. Het doel? De ondersteuning aan zwakke lezers verbeteren door het effectief inzetten van digitale middelen. De auteurs waren betrokken bij het project en vertellen over de opbrengsten.

Tijdens het AdAPPtive-project (adapptive.eu) maakten we kennis met Sam – niet zijn echte naam, maar alle leraren hebben wel een Sam in de klas gehad. Sam houdt niet van lezen. In de klas valt hij meteen op. Sam heeft lange haren voor zijn ogen, een capuchontrui en is voortdurend aan het bewegen. Zo vloeiend als hij beweegt, zo schokkerig ontwikkelt zijn leesvaardigheid zich. Als hij voorleest, buitelen zijn woorden en klanken over elkaar heen. Hij scoort net niet laag genoeg voor een dyslexieonderzoek, maar zijn leesontwikkeling verloopt zeer traag. En zijn motivatie? Die heeft inmiddels het nulpunt bereikt.

Leerlingen zoals Sam ervaren dagelijks falen op verschillende fronten: ze worstelen met het verklanken van woorden, zijn nog niet halverwege de tekst als de rest van de klas al klaar is en verliezen de draad tijdens het lezen. Dit herhaaldelijk falen, zichtbaar voor klasgenoten en leraar, tast hun zelfvertrouwen aan. De frustratie groeit met elke mislukte leesoefening, en al snel ontstaat er een negatieve spiraal: ze vermijden lezen, omdat ze falen. En door het vermijden van lezen, verergeren de leesproblemen (Livingston et al., 2018).

> *Gaming-elementen kunnen oefenen leuker maken*

Voordelen van apps voor leerlingen

Als leerlingen met leesmoeilijkheden veelvuldig ervaren dat ze falen, verliezen ze na verloop van tijd hun motivatie om te 'oefenen, oefenen, oefenen' met dezelfde materialen. Door gebruik te maken van gaming-elementen kunnen apps, zoals *Taalzee*, *KlankKr8* en *Letterster*, een aantrekkelijke, motiverende omgeving bieden. Denk aan: directe beloning door punten of badges na elke succesvolle oefening, een opbouwend verhaal waarin de leerling bijvoorbeeld een astronaut is die vooruitgang boekt, persoonlijke avatars die 'groeien' met de prestaties van de leerling, en speelse animaties die het oefenen leuker maken. Deze elementen zorgen ervoor dat herhaald oefenen voor de leerlingen plezierig in plaats van frustrerend wordt (Plass et al., 2015).

Apps kunnen directe feedback geven aan leerlingen, zonder tussenkomst van de leraar. Kiezen leerlingen het juiste antwoord, dan wordt er voor hen gejuicht. Klikken ze het verkeerde aan, dan krijgen ze uitleg om verder te kunnen. (Om de uitspraak goed te beoordelen is wel een leraar nodig. Met diens feedback aan de app kan die het niveau aanpassen.)

Apps bieden een veilige omgeving om fouten te maken en te leren, zonder meteen beoordeeld te worden door klasgenoten en leraar. Veel apps maken gebruik van een adaptief leersysteem waarmee de game afgestemd blijft op het niveau van de leerling, in lijn met Vygotsky's zone van naaste ontwikkeling (Verwimp et al., 2023). Dit betekent een optimale afstemming van succeservaringen en haalbare uitdagingen, wat niet alleen het leerrendement versterkt, maar ook de leermotivatie en het geloof in eigen kunnen (*growth* mindset, Dweck, 2006).

Voordelen van apps voor leraren

Voor leraren bieden apps uitkomst in klassen met veel leerlingen met extra ondersteuningsbehoefte(n) en krappe leraar-formatie. Verlengde instructie en extra ondersteuning kunnen deels door apps uit handen genomen worden. Apps hebben vaak oefeningen voor verschillende aspecten van leesvaardigheid en kunnen zich automatisch aanpassen aan de specifieke uitdagingen en het leertempo van een individuele leerling.

Zo bieden apps de leraren meer mogelijkheden voor gedifferentieerde ondersteuning.

> *Apps bieden leraren meer mogelijkheden voor gedifferentieerde ondersteuning*

Wat is een Community of Practice?
Een Community of Practice (CoP, ook aangeduid als 'praktijkgemeenschap') is een groep van onderwijsprofessionals die een gemeenschappelijke interesse, uitdaging of bezorgdheid delen rond een specifiek onderwijsthema. Ze komen regelmatig op vrijwillige basis samen om gezamenlijk hun expertise te verdiepen. De kracht van een CoP ligt in de gedeelde interesse, de gemeenschap (van onderwijsprofessionals) en de vertaling naar de praktijk. Onderwijsprofessionals leren van elkaars ervaringen, wat invloed heeft op het eigen handelen in de klas. Door langdurig samen te reflecteren, problemen op te lossen en kennis en ervaringen uit te wisselen, groeit niet alleen de individuele expertise, maar ontstaat er ook collectieve kennis die het onderwijs kan verbeteren (Professional Development Service for Teachers, 2021).

Vaak hebben apps een online portaal ('dashboard'), waarmee leraren de vorderingen en uitdagingen van de leerlingen in detail kunnen monitoren. Hierdoor kunnen ze in de klas hun instructies beter op de behoefte van de leerling afstemmen (Njå, 2024).

Gebruik in het onderwijs

Hoewel er steeds meer digitale lees-apps beschikbaar komen, worden deze in de praktijk nog maar beperkt ingezet in het basisonderwijs. Leraren geven vaak aan dat zij onvoldoende kennis en ervaring hebben om de juiste apps te kiezen en deze in lessen te integreren. Ook ontbreekt het geregeld aan zelfvertrouwen om met digitale tools te werken, zeker wanneer het gaat om leerlingen met specifieke ondersteuningsbehoeften (Europese Commissie, 2020). Hierdoor blijven de kansen die apps bieden vaak onbenut.

Deelnemers aan AdAPPtive wilden het gebruik van leesapps verbeteren

AdAPPtive-project

Het ERASMUS+-project (erasmusplus.nl) AdAPPtive, met partners uit Ierland, België, Tsjechië en Nederland, wilde het gebruik van lees-apps verbeteren. Vijf Zuid-Kennemerlandse scholen namen deel namens Nederland, in de periode september 2023 tot augustus 2025. In Communities of Practice (CoP, zie kader) wisselden onderwijsprofessionals kennis en ervaring uit om hun digitale competenties en vertrouwen te vergroten, en het effectief gebruik van leesapps te versterken. Gedurende het schooljaar werkten de scholen met apps. Via online meetings, een WhatsApp-groep en drie à vier fysieke bijeenkomsten deelden zij ervaringen, successen en knelpunten. Ook leerden deelnemers gegevens uit lerarenportalen te interpreteren en te gebruiken om instructie en feedback beter af te stemmen op de behoeften van leerlingen.

Kwaliteitscriteria

Wat zijn nu de belangrijkste kwaliteitscriteria voor een goede leesapp? Uit het project bleek dat het voor leerlingen essentieel is dat de app voelt als een échte game, niet als een leertaak met een spelletje als 'suikerlaagje' eromheen. Het spel- en leerdoel moeten samenvallen, zodat langdurig oefenen en automatiseren vanzelf gaan. Verder is het belangrijk dat de app adaptief is en zich automatisch aanpast aan het niveau van de leerling. Ook vinden leerlingen het van belang dat de app directe, duidelijke feedback geeft: positieve bevestiging bij goede antwoorden, ondersteunende bijsturing bij fouten.

Het is cruciaal dat spel- en leerdoel samenvallen

Leraren vinden het van belang dat het leraarportaal op inzichtelijke wijze de vorderingen en uitdagingen per leerling toont, zodat ze gerichte instructie en feedback kunnen geven. En dat zowel zijzelf als de leerlingen de

Deelnemers aan het ERASMUS+-project AdAPPtive.

Wat zeggen begeleiders zelf?

* *Irma Boerakker (intern begeleider op basisschool Icarus): 'Ik keek de klas rond en tot mijn verbazing bespeurde ik zelfs motivatie bij diegenen die ik met geen mogelijkheid tot lezen kon bewegen.'*

* *Ymke Rankenberg (onderwijsadviseur bij RID): 'Door het sparren in de CoP's merk je dat je samen meer weet dan alleen. We enthousiasmeren elkaar om de leesapps een plek te geven in het onderwijs.'*

* *Dientje Goebert (leesspecialist op basisschool de Ark): 'Ouders wilden thuis graag wat doen, maar wisten niet wat en hoe. De app geeft ook thuis extra steun.'*

* *Aagje Ammeraal (leraar op de Sparrenbosschool): 'Door het CoP-adAPPtive-project ben ik mij meer bewust geworden van de rijkdom van de apps die wij op school gebruiken.'*

* *Maartje Oremus (leesspecialist op Vrije School Kleverpark): 'Wat begon als een struggle, werd een groot succes.'*

* *Sharon Rosenhart (intern begeleider op de Sparrenbosschool): 'Ik weet nu wat ik h'app aan een app.'*

app intuïtief kunnen gebruiken, dus zonder uitgebreide training. Verder hechten leraren eraan dat leerlingen individueel met de app aan de slag kunnen, waardoor de app werk uit handen neemt en zij hun aandacht kunnen richten op andere zaken.

Voorwaarden: goed werkende ICT en motivatie

Aan welke voorwaarden moet voldaan zijn om van het werken met apps een succes te maken? Dit bespraken we uitgebreid tijdens verschillende CoP-bijeenkomsten. Leesspecialist Maartje Oremus van de Vrije School Kleverpark benoemt een belangrijke voorwaarde om überhaupt op school te kunnen werken met digitale ondersteuningsmiddelen: werkende apparatuur. 'Als de computers niet goed werken, krijg je zowel kinderen als collega's niet goed mee.' Daarnaast ziet ze het als grote meerwaarde om een collega aanspreekpunt te maken voor alles wat te maken heeft met ICT. Harald Dikkers is zo'n aanspreekpunt. Hij is de ICT-coördinator op basisschool Icarus en hielp leraren bij het gebruik van de apps in de klas. Leuke bijkomstigheid van al die kennis 'in de buurt' is dat kinderen hier ook van leren en zelf weer vaardiger worden in het gebruik van digitale ondersteuningsmiddelen.

Motivatie van het team is essentieel

Ook motivatie van het team is nodig. Op basisschool de Ark kwam het werken met de app *KlankKr8* aarzelend op gang. Leesspecialist Dientje Goebert legt uit hoe ze haar team vervolgens motiveerde: 'Nadat ik uitleg over de app had gegeven en de collega's hadden gezien dat het de kinderen echt verder hielp, kreeg ik het schooljaar daarop meteen de vraag welke kinderen weer zouden kunnen starten. Inmiddels zijn ze allemaal enthousiast.'

Bevindingen

Het project liet zien dat apps een bijdrage kunnen leveren aan het opkrikken van de leesmotivatie bij leerlingen. Met een game-element in de app is het tijdperk van aansporen en aanzwengelen voorbij. Wat we ook geleerd hebben: de afwisseling van oefenvormen in apps is een pre. Het lezen van woordrijtjes wordt bijvoorbeeld afgewisseld met rijmwoorden maken en flitsen. Bovendien is er gemeten dat met het gebruik van de apps de leesopbrengst van de leerlingen is verhoogd.
Nog even terug naar Sam. Normaal is hij een van de laatsten die de klas binnenkomt. Door de conciërge van het plein gehaald en naar binnen gestuurd. Maar vandaag zit hij er al, zodra de deuren van de school opengaan, naast zijn beste vriend. Ze helpen elkaar met inloggen en beginnen te spelen – of eigenlijk te lezen. De leraar reageert verbaasd. Normaal moet ze deze jongens

Opstartproblemen
Technologische problemen gaan verder dan het onderhoud van apparatuur, vertelde een intern begeleider uit COP-AdAPPtive. Haar school had een leesapp aangeschaft, alles leek geregeld, maar installeren lukte niet. ICT'ers, conciërge en zelfs een ouder zochten vergeefs naar een oplossing. Pas na een telefoontje met de uitgeverij bleek dat één ontbrekende code alles blokkeerde. Na invoer kon iedereen aan het werk. Doorzetters heb je nodig in het onderwijs — zeker met technologie in de klas.

aansporen, maar nu gaan ze vol enthousiasme aan de slag. En wat blijkt na een paar maanden werken met de leesapp? De motivatie blijft en het leesniveau stijgt. Met als mooie bijvangst: ICT-vaardigere leerlingen.

De motivatie blijft en het leesniveau stijgt

Zelf aan de slag?

Alles start met de keuze van de juiste app. Dat is meteen een uitdaging: de mogelijkheden lijken oneindig. Er is een verscheidenheid aan apps die in te zetten zijn bij verschillende leesonderdelen, zoals leren decoderen, automatiseren, spelling, en onderdelen van begrijpend lezen. Het kan lastig zijn om de juiste app te vinden voor de specifieke ondersteuningsbehoefte van een leerling. De apps (van verschillende uitgeverijen) die in het project voorbij zijn gekomen hebben we daarom in een schematisch overzicht, een visual, gezet (zie: tinyurl.com/OverzichtLeesapps). In één oogopslag is bijvoorbeeld te zien welke vaardigheid wordt geoefend en op welk ondersteuningsniveau de app is in te zetten, binnen de begeleide aanpak.

De literatuurlijst bij dit artikel vind je in de materialenbank op lbbo.nl.

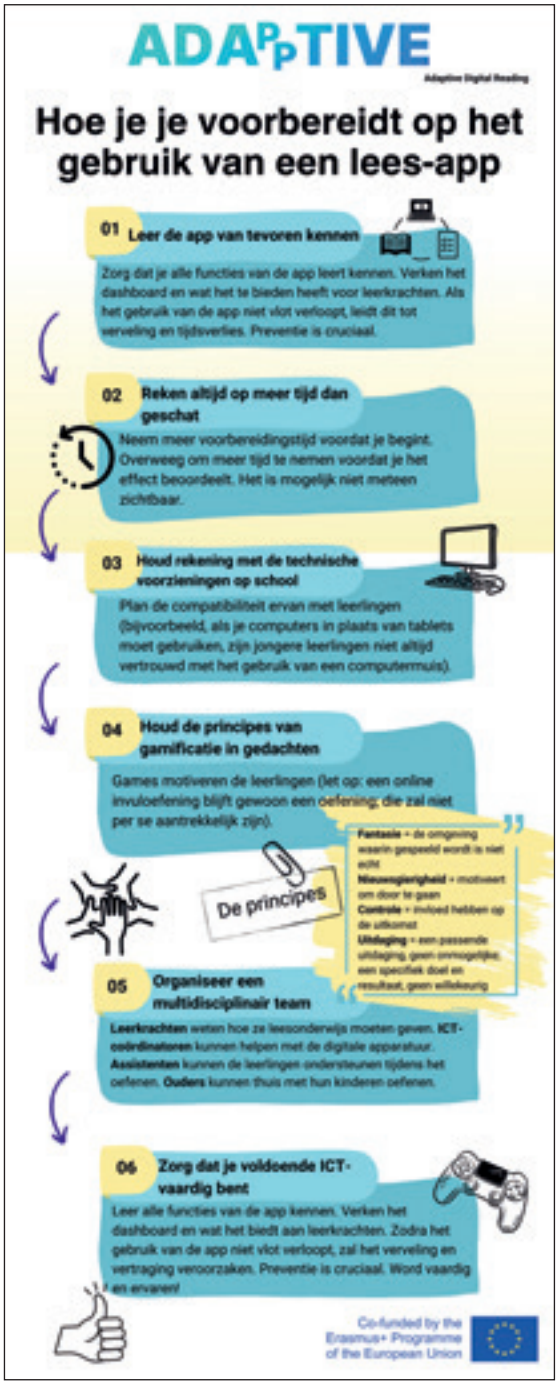

Figuur 1: Hoe je je voorbereidt op het gebruik van een leesapp. (Bron: Team AdAPPtive, 2025.)

Johanneke Mijnhardt, Ymke Rankenberg, Jurgen Tijms, Tinca Valkering

Johanneke Mijnhardt *is filosoof, auteur en werkzaam als onderwijsconsulent bij Samenwerkingsverband Passend Onderwijs Zuid-Kennemerland.* ***Ymke Rankenberg*** *is taalwetenschapper en werkt als onderwijsadviseur bij RID Taal Rekenen.* ***Jurgen Tijms*** *is ontwikkelingspsycholoog en werkzaam als senior onderzoeker bij de Academische Werkplaats Rudolf Berlin Center.* ***Tinca Valkering*** *is orthopedagoog en werkt als onderwijsconsulent bij Samenwerkingsverband Passend Onderwijs Zuid-Kennemerland.*

Samen sterk voor professionele begeleiders

Dit artikel is gepubliceerd in *Beter Begeleiden*, het vakblad voor leden van de Landelijke Beroepsgroep voor Begeleiders in het Onderwijs (LBBO).

De LBBO zet zich in om de positie van begeleiders in het onderwijs te verstevigen. We zijn ervan overtuigd dat begeleiders onmisbare schakels zijn in scholen. Dat begeleiders zich verbeteren als ze elkaar ontmoeten, elkaar inspireren en zich professionaliseren. Daarom verenigen we hen in onze landelijke beroepsgroep (zonder winstoogmerk).

Door lid te worden van de LBBO krijg je volop mogelijkheden om met en van andere begeleiders te leren. Bovendien kun je altijd bij de LBBO terecht voor een vraag over jouw werk – we helpen je graag!

Meer redenen om lid te worden

- 5x per jaar het vakblad *Beter Begeleiden* bij je thuis
- toegang tot onze online materialenbank vol artikelen, materialen en andere vakinhoudelijke informatie
- korting bij de LBBO Academie, vol bijeenkomsten voor begeleiders in het onderwijs
- rechtspositionele ondersteuning
- actuele beroepsstandaarden
- vertegenwoordiging in landelijke overlegorganen
- een krachtige stem in het publieke (onderwijs)debat

Wat is de LBBO?

De LBBO is de overkoepelende beroepsorganisatie voor:

- intern begeleiders
- ambulant begeleiders
- gedragsspecialisten
- jonge-kindspecialisten
- beeldbegeleiders
- specialisten begaafdheid
- zelfstandige begeleiders

Meer informatie over het lidmaatschap?
Kijk op onze website: lbbo.nl

lbbo
Landelijke Beroepsgroep
Begeleiders Onderwijs